

Onada

Teresa
d'Arenys

Onada

Teresa d'Arenys

Onada

Amb el pròleg a la primera edició de Valerià Pujol

Edició a cura d'Oriol Izquierdo

Amb el suport de:

Primera edició: agost 2025

© del text: Hereus de M. Teresa Bertran Rossell
© del pròleg: Oriol Izquierdo Llopis
© del pròleg de la primera edició: Hereus de Valerià Pujol
© de la fotografia de la coberta: Jordi Peñarroja
© del dibuix a la ploma de Pep Coll: Enric Maass
© de la fotografia de l'obra d'Enric Maass: Oriol Arnau
© del dibuix de l'onada: Joan Roca

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetania Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

en coedició amb

Quaderns de la Font del Cargol
fontdelcargol@gmail.com
www.fontdelcargol.cat

Disseny i maquetació: Ramon Martínez

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-499-9
DL T 395-2025
Tots els drets reservats

APUNTS PER A UNA HISTÒRIA D'ONADA A PARTIR DE QUATRE CARPETES I MITJA

ORIOI IZQUIERDO

Els Quaderns de la Font del Cargol recuperen un dels títols de la primera etapa de la col·lecció, *Onada*, de Teresa d'Arenys, publicat el 1980, ara fa quaranta-cinc anys, com el volum onzè. S'escau, a més, que fa divuit mesos de la mort de l'autora i la reedició coincideix amb una primera ordenació dels seus papers entre els quals hem localitzat quatre carpetes que tenen una relació directa amb el llibre, i és després de remenar-les que escrivim aquest pròleg.

L'autora, Maria Teresa Bertran Rossell, Teresa d'Arenys

Teresa Bertran, Maria Teresa Bertran Rossell —tal com ja gran, després de morir la mare, demanava que se la reconegués, amb el nom d'infantesa i tots dos cognoms—, va néixer a Arenys de Mar el 24 de maig del 1952. Ben jove, nena encara, va travar amistat amb els escriptors Lluís Ferran de Pol i Fèlix Cucurull, i amb l'arxiver Josep M. Pons i Guri, homes de lletres que la marcarien profundament. A dotze anys va escriure el primer poema «seriós» (a la memòria de la companya i amiga M. José Llopis Esquedo) i va començar un dietari que, de quadern en quadern, gairebé no interrompria fins a la mort. En temps del preuniversitari, i de

la mà de Cucurull, va iniciar la militància política, al PSAN, i el pare li va retirar el suport econòmic. Es va matricular a Filosofia i Lletres de la UB, es va instal·lar a Barcelona, va conèixer J.V. Foix i, gràcies a Antoni Comas, va començar a fer feines per pagar-se els estudis.

L'any 1973 viu una crisi personal que tradueix literàriament en els sonets d'Aor, el primer llibre. L'estiu del 1974 coneix Enric Maass i el setembre se'n van tots dos a Horta de Sant Joan, on viuran fins el 1984, any que retornen a Arenys. És a Horta que la crisi personal, espiritual, radical, la du a assumir finalment, com una condició que la defineix, la vocació d'escriptora. Però aquesta condició serà feta de tensió sostinguda, de crisi permanent, d'inseguretat insalvable i, alhora, paradoxalment, de convicció en el seu projecte literari, al qual es consagrarà sense reserves. És la confrontació existencial o lluita «entre el seu jo poètic, creatiu, i el seu jo civil» que Llavina descriu al pròleg a l'*Obra poètica*, en relació amb *Murmuris*, manllevant els termes a la mateixa autora. Un cop a Arenys, no deixa d'escriure i estudiar la llengua, de fer feines de caire editorial, lingüístic i cultural sobretot en l'àmbit local, fins que, a la dècada dels noranta, impulsada per alguns amics, Miquel DescLOT per damunt de tots, comença a acceptar conferències i recitals, reprèn els projectes literaris i de mica en mica normalitza, si es pot dir així, la seva presència pública. La mort d'Enric Maass l'any 2013 aturarà aquest procés, que serà definitivament interromput després de la publicació de l'*Obra poètica* el 2017. La Teresa no abandonarà la seva activitat com qui diu fins al moment de morir, però aquesta activitat tindrà un caràcter cada vegada més exclusivament íntim i, hem de gosar qualificar-lo d'aquesta manera, de caràcter místic. El 12 de febrer del 2024, als 71 anys, va morir, a Arenys, envoltada dels seus.

Per ordre de publicació, Teresa d'Arenys es va donar a conèixer el 1976 amb *Aor*, que un company de la universitat va enviar, amb

el pseudònim que després ella adoptaria com a nom de ploma, al premi Amadeu Oller, premi que va obtenir. El 1980 publica aquesta *Onada* que teniu a les mans, escrita el 1977, i no és fins el 1986 que el Mall edita, en un únic volum, novament *Aor* i per primera vegada *Murmuris*, escrit a Horta entre el 1979 i el 1981. Després, la història editorial de la poesia de Teresa d'Arenys viu un parèntesi de vint anys, mig interromput el 1997, el 1999 i el 2000 per la publicació a *Els Marges* de la traducció de dos dels *Rèquiems* de Rilke i per l'aparició, a Angle, de les versions de poesia *Tuareg. Cants d'amor i de guerra de l'Ahaggar* i de la novel·la *El quadern d'Agnès Solà*. Després, la suite de tankes *Pensaments simples*, de 1985, es publica el 2006 a la revista *Rels*. *Hores* apareix en un volum auto-editat l'any 2007. Els *Versos de vi novell*, datats entre 1976 i 1979 —i, en una de les primeres versions, guardonats al premi Ribas i Carreras de la Selva del Camp el 1977—, no van aparèixer fins el 2009 a Arola, el mateix editor que el 2012 li publicarà la traducció dels quatre *Rèquiems* de Rilke.

El seu company, Enric Maass, mor el 2013. Aquest any Teresa d'Arenys publica en autoedició *Epístola a un amic mort*. És precisament en forma de cartes, el gènere a què més es va dedicar els últims anys, que ha deixat més textos inèdits, principalment unes *Lettere d'amore* adreçades a l'Enric i ben bé deu anys (entre el 2013 i el 2023) de correspondència amb el pare caputxí Cinto Duran. El gener del 2017 Vitel·la va publicar l'*Obra poètica (1973-2015)*, prologada per Jordi Llavina, i és aleshores que el lector pot fer-se per primera vegada una imatge de conjunt de l'univers de Maria Teresa Bertran Rossell, la poetessa Teresa d'Arenys.

El 2024, pocs mesos després que morís, per celebrar-ne la vida si em permeteu dir-ho així, va aparèixer de la mà de Vitel·la *Arbre o mai*, un volum de poesia en prosa, escrit entre el 1989 i el 1991, amb un pròleg de Miquel DescLOT que és tot un homenatge a la Teresa i l'Enric. Com en aquest cas, sempre que ha estat possi-

ble els títols publicats han inclòs il·lustracions d'Enric Maass. Pel que fa a les distincions literàries, *Tuareg* va rebre el premi Cadaqués a Quima Jaume de reconeixement a la creació poètica de l'any 1999, i el volum *Obra poètica*, el premi de la Crítica Serra d'Or el 2018.

Josep Coll, poeta perdut en la mar

Encapçala *Onada* aquesta dedicatòria: «Per a tu, Pep, que en preferir la mar vas escriure el darrer dels teus versos.» L'*Obra poètica* incorpora una nota al peu de la dedicatòria que ens diu alguna cosa més d'aquell a qui anava adreçada: «Pep Coll Manresa, jove poeta inèdit i un dels creadors de les primeres 12 hores de cançó a Canet, desaparegut en el mar la nit de Reis de 1977, a l'edat de 23 anys.»

Entre els papers que ha deixat la Teresa, dues carpetes duen el nom de «Josep Coll». Una, blanca amb el nom escrit en majúscules en vermell a l'angle superior dret, és dins una de les capsas de correspondència, amb diverses cartes de tots dos: un plec de cartes i postals «anterior a Horta», d'entre el 1970 i el 1973; cartes adreçades per en Pep a la Teresa i a l'Enric els anys 1975 i 1976, i una fotocòpia d'una carta mecanoscrita de Pep Coll rebuda el 8 de setembre del 1976, on parla dels projectes dels mesos a venir. Se'n desprèn la relació de confiança, fraternal es podria dir, que hi havia entre tots dos. Tot indica que és la darrera carta que els va escriure. La reproduïm sense gairebé corregir-la:

Teresa, estimada Teresa, la teva lletra em va arribar en moments estranys i fins ara no em veig encor de dirigir-me a tu. Penso que justament aquests dies fa un any que ens vàrem veure per última vegada i que cada vegada que et penso, a tu i a vosaltres, sempre el pensament té un regust dolç i alhora d'enveja, una enveja inconcreta però que tu has d'entendre molt bé. Penso també que, malgrat fagi tant de temps que no ens veiem, quan tornem a coincidir ni tu em podràs sorprendre a mi ni jo a tu, doncs ens coneixem massa bé

perquè hi hagi lloc per les sorpreses. No ho sé, ara, aquí a la casa, a mitjanit, sol i amb en Tchaikovsky de fons i amb l'alcohol fent de les seves i pensant amb tu em ve una sensació molt dolça que voldria que em durés sempre. La veritat és que no sé què dir-te perquè trobo que tot el que et pugui dir serà com una repetició grollera d'antigues converses no fetes pas precisament amb paraules. M'embolico, o m'ho sembla, però sé que tu m'entendràs.

Canvio de rasant i t'explico que d'aquí un mes me'n vaig a Egipte a acomplir un somni antic i amb l'idea de lligar molts caps perduts o sueltos i alhora de cercar antigues reencarnacions que, si no hi vaig, corren el perill de perdre's per sempre, i també amb el convenciment de retrobar-hi una part molt important de mi mateix. Després d'Egipte també passarem per Grècia a acabar de materialitzar la reconquesta.

Acabo ja però abans insistiré en dir-te que tu ets de les poques persones amb qui jo m'hi he pogut entendre quasi sense paraules i que això per mi és una cosa que ha tingut i té molta importància i que m'ha ajudat molt en moments que tu eres ben lluny de mi, i que només per això t'estimaré per sempre més.

No se m'acut res més, només dir-te també que m'agradaria molt rebre noves teves abans de partir cap a Egipte i que si t'he escrit a màquina és perquè, encara que sembli de mal gust, ara m'era impossible fer-ho d'altra manera.

Dins l'altra carpeta, una de clàssica de gomes, de color terra, hi ha diverses fotocòpies d'aquesta mateixa carta de Pep Coll i del sobre que la contenia (el mata-segells, del 8 de setembre del 1976, permet datar-la amb prou precisió). També hi ha un dels quaderns de notes de la Teresa —un volum en quart de 38 fulls quadriculats, amb guardes i tapa dura amb un estampat d'aigües marró fosc, protegida amb una funda de plàstic transparent— que du a la coberta un post-it que en descriu el contingut:

2 nov. 1976

9 gen. 1977

carta Pep

8 set. 1976

El quadern conté alguns aforismes, unes poques anotacions sobre la vida diària, esborranys d'alguns poemes per a *Versos de vi novell* i de versions d'Omar Khayyam, també uns quants retalls de paper enganxats, sobretot amb dibuixos de l'Enric, i, és clar, una quinzena de notes de dietari amb apunts existencials, les més llargues. En reproduïxo algunes anotacions, començant per la primera, després un parell que esmenten Pep Coll i tres notes breus de novembre i desembre —que poden insinuar com era la vida de la Teresa i l'Enric a Horta— i, finalment, les que, des del dia de Reis, tanquen el quadern. [Entre claudàtors, indico anotacions (o marques) posteriors fetes en tinta vermella.]

Dimarts 2 de novembre MCMLXXVI

Només Déu porta vareta, per això els inseduibles patim tanta i tanta set.

[...]

Dimarts 16 [nov 1976]

Pep Coll & Joan Tresserres... ja viviu en el meu record com dos cavallers errants. Començo a intuir una missió que us serà encarregada. Els déus ho vulguin!

Sempre hi haurà a ca nostra un porró ple per a vosaltres i una taula guarnida amb les fruites del temps.

En aquest punt del quadern hi ha el sobre i l'original de la carta de Pep Coll de setembre del 1976.

[...]

Dilluns 21 [nov]

Tenim el fred del pol aquí i ni cinc. Si no arriba el General estem perduts. En Pep Coll [(subratllat dues vegades en vermell)] no ha enviat el paquet.

[...]